

NOWE PRZYMIERZE

Pismo Święte Nowego Testamentu

NOWE PRZYMIERZE

Pismo Święte Nowego Testamentu

Przekład z języka greckiego

Ewangeliczny Instytut Biblijny

Poznań 2016

Nowe Przymierze. Pismo Święte Nowego Testamentu

Wydanie piąte

© 2016 Ewangeliczny Instytut Biblijny, www.feib.pl

Tłumaczenie:

Piotr Zaremba (z Anną Haning: Mt-J, Rz i Hbr)

Uaktualnienia związane z tekstem greckim NA28: Piotr Zaremba

Uaktualnienia językowe i stylistyczne: Karolina J. Zaremba, Piotr Zaremba

Odsyłacze: Adam Ciorga, Karolina J. Zaremba, Krystyna W. Wierszyłowska-Zaremba, Piotr Zaremba

Części wstępne: *Ważniejsze uwagi o przekładzie*, tabele informacyjne, *Miary i wagi*: Piotr Zaremba

Przekład części wstępnych na język angielski: Karolina J. Zaremba

Redakcja naukowa:

Dariusz Banicki, Adam Ciorga, Robert Merecz, Piotr Muchowski, Andrzej Zaborski (†), Karolina J. Zaremba

Konsultacja polonistyczna:

Ewa Sawicka (†), Ewa i Andrzej Seweryn, Marta Tylenda-Wodniczak, Andrzej Zaborski (†), Karolina J. Zaremba

Obróbka elektroniczna: Łukasz Czarniecki, Remigiusz Neumann

Mapy: Paweł Kozłowski, Piotr Zaremba

Skład i projekt okładki: Łukasz Wodniczak

Sponsor przekładu: In Touch Mission International

Wydawca:

Ewangeliczny Instytut Biblijny

All Rights Reserved

Wszelkie prawa zastrzeżone

Przedruk, odtwarzanie lub przetwarzanie całości lub fragmentów książki w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Ligi Biblijnej w Polsce oraz Ewangelicznego Instytutu Biblijnego.

ISBN: 978-83-62242-28-3 – wydanie elektroniczne (PDF)

OD WYDAWCÓW

Słowo zaproszenia

Trzymasz w ręce szczególną Książkę. Opisuje ona okoliczności, w jakich Jezus Chrystus, Syn Boga, z którego woli żyjesz, przygotował Nowe Przymierze i zaprasza ludzi do jego zawarcia. Na dalszych stronach znajdziesz informacje o tym, na czym polega to Przymierze i jakie wynikają z niego przywileje.

Niniejsza Książka jest zbiorem wielu dokumentów starożytności. Zostały one spisane w języku greckim, jakim posługiwano się w pierwszym wieku naszej ery. Pisma te zebrano w to, co od wieków nazywa się Pismem Świętym Nowego Testamentu. Stanowią one najważniejsze przesłanie dla ludzkości i najbardziej znaczący dowód żywych relacji między Bogiem a człowiekiem.

Ci, którzy znają język grecki tamtych czasów, mogą cieszyć się tekstem oryginalnym. Takie osoby są jednak mniejszością. Większość potrzebuje przekładów. Spełniają one ogromną rolę. Dzięki nim ożywają i przemawiają do nas prawdy, które w przeciwnym razie pozostawałyby całkowicie nieznanymi. A to byłaby niepowetowana strata. Szczególnie że Nowe Przymierze jest gotowe! Bóg podpisał je krwią swego Syna.

Miliony ludzi na przestrzeni wieków stały się stroną tego Przymierza. Czy Ty również? Jeśli jeszcze nie, to przeczytaj i podpisz je swoją decyzją pójścia w ślady Jezusa Chrystusa. Szczegóły o tym, jak to uczynić – na dalszych stronach.

Ewangeliczny Instytut Biblijny

FROM THE PUBLISHERS

You are invited!

The Book you're holding in your hands is not just another piece of literature. It talks about Jesus Christ, the Son of God, whose will lets you breathe, and the New Covenant He has prepared for you. He invites you to enter into this Covenant, and on the next pages you will find more about how it works and how to access its privileges.

This Book is a collection of many ancient documents. They were written in the Greek spoken in the first decades of our common era. The documents were subsequently arranged to form what is now known as the Holy Scriptures of the New Testament. They continue to be the most important message to mankind and the most significant evidence of the vital relationship between God and man.

Those who know Greek are able to enjoy the riches of the New Testament in the original language. Such people, however, are few and far between. Most of us need to have these writings translated. This is why translations play such a pivotal role. They recount circumstances and facts that are of utmost importance to every living person. Otherwise, these facts would remain unknown. And what a lamentable loss it would be. For the New Covenant is ready! God has already signed it with the blood of His Son.

Over the centuries, millions of people have become party to this New Covenant. What about you? If you are still undecided, read this Book – and sign it with your decision to follow in Jesus' footsteps. The next pages will provide you with more details.

Evangelical Bible Institute

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	VI
Ważniejsze uwagi o przekładzie	VII
Introductory remarks	X
Ewangelia według św. Mateusza	1
Ewangelia według św. Marka	41
Ewangelia według św. Łukasza	67
Ewangelia według św. Jana	109
Dzieje Apostolskie	139
List św. Pawła do Rzymian	179
Pierwszy List św. Pawła do Koryntian	197
Drugi List św. Pawła do Koryntian	213
List św. Pawła do Galacjan	225
List św. Pawła do Efezjan	231
List św. Pawła do Filipian	237
List św. Pawła do Kolosan	243
Pierwszy List św. Pawła do Tesaloniczan	247
Drugi List św. Pawła do Tesaloniczan	251
Pierwszy List św. Pawła do Tymoteusza	255
Drugi List św. Pawła do Tymoteusza	261
List św. Pawła do Tytusa	265
List św. Pawła do Filemona	269
List do Hebrajczyków	271
List św. Jakuba	285
Pierwszy List św. Piotra	291
Drugi List św. Piotra	297
Pierwszy List św. Jana	301
Drugi List św. Jana	306
Trzeci List św. Jana	307
List św. Judy	309
Objawienie św. Jana	311
Miary i wagi	332
Mapy	342

WYKAZ SKRÓTÓW

Skróty ksiąg biblijnych:

Stary Testament: Rdz, Wj, Kpł, Lb, Pwt, Joz, Sdz, Rt, 1-2Sm, 1-2Krl, 1-2Krn, Ezd, Ne, Est, Jb, Ps, Prz, Kzn, Pnp, Iz, Jr, Tr, Ez, Dn, Oz, Jl, Am, Ab, Jo, Mi, Na, Ha, So, Ag, Za, Ml.
Nowy Testament: Mt, Mk, Łk, J, Dz, Rz, 1-2Kor, Ga, Ef, Flp, Kol, 1-2Ts, 1-2Tm, Tt, Flm, Hbr, Jk, 1-2P, 1-3J, Jd, Obj.

Inne skróty

abc – kursywą zaznaczono cytaty ze Starego Testamentu za 27. i 28. wydaniem *Novum Testamentum Graece* Nestlego-Alanda (Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1993 i 2012).

A B Θ Ψ Ϟ Ϙ⁷⁵ 892^{xt} 070 1241 *f*^{1.13} – powszechnie stosowane określenia świadectw tekstowych Nowego Testamentu. W niniejszym przekładzie przytaczane za *Novum Testamentum Graece* (jak wyżej).

arab. – arabski

aram. – aramejski

bab. – babiloński

egip. – egipski

G, G^{mss} – Septuaginta, niektóre manuskrypty Septuaginty

gr. – grecki

hbr. – hebrajski

hebr. – hebraizm

l. – lub

lp, lm – liczba pojedyncza, liczba mnoga

łac. – łaciński

mat. – materiał(y)

min – minuta; w indeksie górnym: minu-
skuł(a)(owy)

monet. – monetarny

ms, mss – manuskrypt(y)

MT – tekst masorecki

NP – Nowe Przymierze (Nowy Testament)

pers. – perski

poch. – pochodzenie

pod. – podobnie

poj. – pojęcie

pojem. – pojemność

por. – porównaj

pow. – powierzchnia

r. p. Chr. – rok przed Chrystusem

r. po Chr. – rok po Chrystusie

ryzm. – rzymski

T – talmud

w., ww. – werset, wersety

wsp. – współczesne

zob. – zobacz

[...] – nawias kwadratowy zamyka wyrazy lub wyrażenia, których w oryginale wyraźnie brak, a które w odczuciu tłumaczy wyjaśniają lub stanowią opcję wyjaśnienia znaczenia tekstu.

WAŻNIEJSZE UWAGI O PRZEKŁADZIE

Tekst źródłowy Nowego Przymierza

Podstawą prac przekładowych był tekst i aparat krytyczny zawarty zarówno w dwudziestym siódmym, jak i w dwudziestym ósmym wydaniu *Novum Testamentum Graece* Nestlego-Alanda (1993. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, dalej NA27, i odpowiednio 2012, dalej NA28).

W tekście głównym przekładu pozostawiono jednak kilkanaście wariantów występujących w *Tekście większościowym*. Są to: Mt 6:13b; Mt 17:21; Mt 18:11; Mt 18:15a; Mt 23:14; Mk 7:16; Mk 9:44; Mk 9:46; Mk 11:26; Mk 15:28; Łk 1:28; Łk 9:55-56; Łk 17:36; Łk 23:17; J 5:3b-4; 1Kor 11:29. Włączono też dwa warianty występujące w *Tekście przyjętym*: Dz 8:37 i Dz 15:34.

Tekst Listów Powszechnych zweryfikowano w oparciu o NA28, jako że tylko w obrębie tych Listów wydawcy tekstu greckiego dokonali zmian w oparciu o nowo opracowaną wytyczną, tzw. metodę genealogii spójnych wariantów (ang. Coherence-Based Genealogical Method, w skrócie CBGM). Zgodnie z nazwą opiera się ona na statystycznej spójności pomiędzy wariantami potencjalnego poprzednika danego świadectwa tekstowego a wariantami jego niekoniecznie bezpośredniego następnika. Metoda ta przywraca miejsce w tekście głównym NA28 tym wariantom tekstowym, które – jako późniejsze – w NA27 znajdowały się w aparacie krytycznym. W ten sposób tekst grecki najnowszego wydania *Novum Testamentum Graece* w obrębie Listów Powszechnych jest bardziej zbliżony do *Tekstu większościowego*. Czas pokaże, jakie rezultaty da zastosowanie CBGM do pozostałej części pism Nowego Testamentu i czy decyzja pozostawienia w niniejszym przekładzie wariantów *Tekstu większościowego* wskazanych w poprzednim akapicie nie okaże się tym bardziej uzasadniona.

Zgodnie z sygnalizowanym tłumaczom zainteresowaniem Czytelników ważniejsze warianty tekstowe zostały w przekładzie szczegółowo opisane. Sposób opisu jest w większości przypadków taki, jak w apa-

racie krytycznym NA27 lub, szczególnie w obrębie Listów Powszechnych, taki jak w NA28. Stąd zainteresowanym sugerujemy korzystanie z obu wydań.

Ważniejsze zmiany nowego wydania

Niniejszy przekład Nowego Przymierza ukazuje się w piątym, poprawionym i uaktualnionym wydaniu. Wprowadzone zmiany i korekty wynikają, jak w przypadku wcześniejszych wydań, z poczytności przekładu, z uwag szerokiego grona Czytelników, ale także z rozszerzenia zakresu przełożonych ksiąg o wszystkie trzydzieści dziewięć ksiąg Starego Testamentu, określonego w przypadku niniejszego przekładu Starym Przymierzem. Zmiany obejmują: (1) cytaty ze Starego Przymierza w księgach Nowego Przymierza; zaznaczono przy tym przypadki, w których cytaty nie korespondują z dostępnym nam tekstem hebrajskim; (2) ujednolicenie pisowni imion i nazw własnych; (3) sposób zaznaczania współczesnych równoważników biblijnych miar i wag, w związku z czym na końcu publikacji zamieszczono *Miary i wagi*; (4) uaktualnienie przekładu Listów Powszechnych w obrębie zmian wprowadzonych w NA28; (5) formę literacką; tekst poprawiano mając na uwadze precyzję wyrazu myśli oraz rozwój języka polskiego; (6) korektę omyłek i niedociągnięć redakcyjnych zauważonych we wcześniejszych wydaniach.

Przekład literacki i jego adresaci

Prezentowany przekład jest przekładem literackim. Znaczy to, że w procesie tłumaczenia starano się język greckiego oryginału podporządkować wymogom i pięknu języka polskiego.

Przekład adresowany jest do całego społeczeństwa, szczególnie jednak do osób: (1) nieobeznanych lub słabo obeznanych z kulturą czasów biblijnych; (2) zajmujących się ewangelizacją, wychowaniem chrześcijańskim, kaznodziejstwem i duszpasterstwem. Jako taki nie powinien on być traktowany jako przekład jedyny. Powinien wręcz zachęcać do korzystania z innych przekła-

dów, a ostatecznie do jak najszerzego odwoływania się do tekstu greckiego.

Literackość a wierność przekładu

Literackość przekładu nie oznacza, że jest on przekładem mniej wiarygodnym niż inne przekłady (na przykład tzw. przekłady dosłowne). Tam, gdzie chodziło o przekazanie myśli teologicznej, niniejszy przekład czyni to w sposób dosłowny, to znaczy podporządkowuje język polski sposobowi wyrażania myśli w języku oryginalnym. Literackość odnosi się głównie: (1) do realiów życia codziennego; (2) do narracji historycznych i geograficznych (jak na przykład w *Dziejach Apostolskich*); (3) do stosowania zaimek zamiast powtarzania tych samych słów lub do wtrącania imion autorów wypowiedzi tam, gdzie brak tego mogłoby zamazywać znaczenie tekstu; (4) do przekładu idiomów (choć kulturowe ich brzmienia zostały podane w przypisach); (5) do związków frazeologicznych. Słowa dodane, nie występujące w tekście greckim, ujęto w nawiasy kwadratowe, ale tylko w tych przypadkach, gdzie nie wynikają one z tekstu. Nie zaznaczono słów dodanych ze względu na brak polskich odpowiedników (np. gr. *hades* przetłumaczono wyrażeniem *świat zmarłych*) lub ze względu na konieczność podziału bardzo długich zdań na krótsze.

Zagadnienia terminologiczne

Ze względu na adresatów przekładu proponowano nowe określenia dla niektórych terminów, na przykład: *Opiekun* (dla wcześniejszego *Pocieszyciel*), *przełożony* lub *starszy* (dla wcześniejszego *biskup*), *opiekun* lub *przedstawiciel* (dla wcześniejszego *diakon*), *miejsce kary* lub *gęste mroki miejsca kary* (dla poprzedniego *piekto*).

Oznajmujący, zachęcający i estetyczny wymiar zaleceń etycznych właściwych dla Nowego Przymierza starano się oddać słowami, które na taki wymiar wskazują (np. przymiotnikami: *piękny*, *szlachetny*, *wspañy* zamiast *dobry*).

Słownictwo apostoła Pawła odnoszące się do rzeczywistości w *Chrystusie* tłumaczono bez wyjaśniających uproszczeń, za-

łożono bowiem, że po przeczytaniu wszystkich pism apostoła jego myśl stanie się dla Czytelnika jasna. Rozróznilo jednak wyrażenie *wiara w Chrystusa* (gr. *pistis eis Christon*) od wyrażenia *wiara Chrystusa* (gr. *pistis Christou*). To drugie tłumaczono jako *zawierzenie* lub *zaufanie Chrystusowi*.

Greckie *aion* zdecydowano się tłumaczyć konsekwentnie jako *wiek*, a to ze względu na nowotestamentową perspektywę dziejów.

Imiona i nazwy własne starano się oddawać według zasad wytyczonych w *Onomastykonie Biblii Hebrajskiej i Nowego Testamentu* autorstwa Krzysztofa Sielickiego (2009. Warszawa: Vocatio), jednak nie bez odstępstw uznanych za konieczne. Odstępstwa te dotyczą głównie: (1) imion teoforycznych; (2) imion i nazw własnych z ustaloną w języku polskim pisownią; (3) imion i nazw własnych trudniejszych do odnalezienia, w podanej w *Onomastykonie* formie, w literaturze anglojęzycznej oraz na stronach internetowych; (4) imion i nazw własnych, których podana w *Onomastykonie* forma rodzi w języku polskim na przykład humorystyczne skojarzenia.

Starano się nie interpretować słownictwa brzemienne w znaczenie teologiczne, np. *duch*, *dusza*, *grzech*, *odkupienie*, *połepienie*, *przebłaganie*, *ucisk*, *zbawienie* itp.

Niektóre terminy świadomie tłumaczono niekonsekwentnie, aby Czytelnik mógł sobie poszerzyć ich zakres znaczeniowy. Na przykład gr. *sodzo* tłumaczono jako *zbawić*, *ocalić* lub *uzdrowić*, a gr. *parabole* jako *podobieństwo*, *przykład* i *porównanie*.

Przekład dla wszystkich

Niniejszy przekład jest pierwszym powstającym w ramach polskiego chrześcijaństwa ewangelicznego. Nie jest jednak przekładem wyznaniowym. Adresowany jest – jak wspomniano – do całego społeczeństwa.

Przekład przyjazny przemianom

Celem tłumaczy i wydawców nie było dostarczenie Czytelnikowi *przekładu na długie wieki*. Chodziło raczej o przekład, który odpowiadałby aktualnym potrzebom zmieniającej się rzeczywistości. Wiele elementów niniejszego dzieła ma charakter

IX

eksperymentu, na przykład szczegółowość opisów wariantów tekstowych lub wielość odsyłaczy. Jeśli niniejsze wydanie *Nowego Przymierza* okaże się – jak poprzednie – wydarzeniem godnym zauważenia, to następne wydania na pewno będą bogatsze o sugestie wyrażone zarówno w aplauzie, jak i w krytyce.

Podziękowania

Naturalną rzeczą są wyrazy uznania i wdzięczności, choć jest oczywiste, że te

WAŻNIEJSZE UWAGI O PRZEKŁADZIE

najważniejsze pozostają w sferze rzeczywistości nadchodzącej.

Jesteśmy wdzięczni wszystkim – *małym* i *wielkim* – za wszelkie fachowe, duchowe i materialne wsparcie – *małe* i *wielkie*. Nie sposób wymieniać na tych stronicach setek osób w różnym stopniu zaangażowanych, lecz tak samo ważnych. Ich imiona i nazwiska zamieścimy w osobnej publikacji.

Piotr Zaremba
Ewangeliczny Instytut Biblijny

INTRODUCTORY REMARKS

New Covenant and its source text

The present translation is based on the text and critical apparatus of the 27th and 28th edition of Nestle-Aland's *Novum Testamentum Graece* (Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1993; henceforth NA27; and Stuttgart 2012; henceforth NA28).

However, some variant readings which appear in the *Majority Text* are also included. These are: Matt 6:13b; Matt 17:21; Matt 18:11; Matt 18:15a; Matt 23:14; Mark 7:16; Mark 9:44; Mark 9:46; Mark 11:26; Luke 1:28; Luke 9:55-56; Luke 17:36; Luke 23:17; John 5:3b-4; 1Cor 11:29. Moreover, two variant readings from the *Textus Receptus* are incorporated into the main text in Acts 8:37 and Acts 15:34.

The text of the Catholic Letters was particularly influenced by the changes in the NA28. It was only in those Letters that the NA28 editors revised the text according to a new concept called the Coherence-Based Genealogical Method (henceforth CBGM). As the name suggests, the method follows a statistical consistency between the variants of a potential ancestor of a given textual witness and the variants of its not necessarily direct follower. In effect, some of the textual variants were again included in the main text of the NA28, even though in the NA27 they may have been treated as later and counted into the critical apparatus. Because of that, the Greek text of the Catholic Letters in the newest edition of *Novum Testamentum Graece* approximates the *Majority Text*. Time will tell what results CBGM may have when applied to the rest of the New Testament Scriptures. It just might further corroborate our decision to include the *Majority Text* variants in the main text, as described in the previous paragraph.

In order to satisfy the interest signaled to the translators, important variant readings were meticulously described. In most cases, the descriptions followed the critical apparatus of the NA27 and, within the Catholic Letters, the NA28. An inquisitive reader is advised to consult both editions.

Important changes in the new edition

The present translation was revised and updated from the previous versions and constitutes the fifth edition of the New Testament. As was the case with the previous editions, the nature of changes and corrections was largely dependent on the feedback from an ever wider circle of readers. Another important factor was the upcoming publication of the whole Old Testament. The changes concern: (1) quotations from the Old Testament in the New Testament books, with clearly marked cases of paraphrase and non-correspondence with the available Hebrew text; (2) some unification of proper names and terminology; (3) the way of presenting modern equivalents of biblical measurements, with the table *Miary i wagi* (Measurements and Weights) added at the end of this publication; (4) a revision of the Catholic Letters in light of the changes adopted in the NA28; (5) some updates to the literary style to achieve better precision and to account for developments in the Polish language; (6) corrections of previous editorial lapses.

Literary translation and its recipients

The present translation is a literary rendition of the New Testament, which means that the requirements of the Polish language take precedence over the language of the original.

The translation is addressed to the whole society, but in particular: (1) to people largely unfamiliar with the culture of the New Testament times; and (2) to those who are active in the fields of evangelism, Christian education, counseling, and preaching. As such, the translation should not be treated as the one and only. On the contrary, it should encourage its readers to draw from other available versions and ultimately, to turn to the original in a greater and greater measure.

Literary qualities and the textual accuracy

The afore-mentioned literary qualities do not mean that the translation is less textual-

ly accurate than other versions, for example, the literal renditions. When it comes to theological ideas, the translation conveys the message of the original literally, i.e. the Polish language submits to the Greek or Hebrew way of expression. The literary quality manifests itself: (1) in the description of everyday life reality; (2) in historical and geographical narration, as in Acts; (3) in the substitution of a repetitive name with a personal pronoun or in the addition of the speaker's name where its lack would obscure the text's meaning; (4) in the rendition of idioms (although their cultural readings are given in the footnotes).

Added words which do not appear in the Greek original were placed in square brackets, but only where they could not be inferred from the text. Words added for lack of Polish equivalents were not specially marked (for instance, Greek *hades* was translated as *świat zmarłych*, "the world of the dead"). Likewise, no italicization was thought necessary when splitting lengthy sentences into shorter ones.

Terminological issues

With the recipients in mind, some terms were replaced by new ones, for instance *Opiekun*, "Caretaker" (instead of the previous *Pocieszyciel*, "Comforter"); *przełożony*, "overseer", or *starszy*, "elder" (for the previous *biskup*, "bishop"); *opiekun*, "caretaker", or *przedstawiciel*, "representative" (for the previous *diakon*, "deacon"); *miejsce kary*, "place of punishment", or *gęste mroki miejsca kary*, "the darkness of the place of punishment", for the previous *piekło*, "hell".

The indicative, encouraging and aesthetic aspect of ethic exhortations was conveyed by appropriate wording, for instance, the adjective *dobry*, "good", was rendered as *piękny*, *szlachetny*, *wspaniały*, "beautiful", "noble" or "wonderful".

Apostle Paul's vocabulary, which expresses a new dimension of reality "in Christ", *w Chrystusie*, was translated without clarification. This was done on the assumption that after having read all of the apostle's writings, his message will become clear to the reader. However, the expression

wiara w Chrystusa, "faith in Christ", was distinguished from *wiara Chrystusa*, "faith of Christ". The latter was translated as *zawierzenie Chrystusowi* or *wiara Chrystusowi*, "trusting Christ" or "believing Christ", respectively.

The Greek word *aion* was consistently rendered *wiek*, "age", in keeping with the New Testament view of history.

In rendering proper names, the translators were generally following the criteria laid out in the *Onomastykon Biblii Hebrajskiej i Nowego Testamentu* (Onomasticon of the Hebrew Bible and the New Testament), authored by Krzysztof Sielicki (2009. Warsaw: Vocatio). However, some exceptions were deemed necessary in the process. The exceptions include: (1) theophoric names; (2) proper names with common, well-attested Polish versions and spelling; (3) proper names which, when left in the *Onomasticon* form, could be difficult to find in the English literature and internet sources; (4) proper names whose *Onomasticon* form had some unwanted (e.g. humorous) connotations.

Vocabulary that carried theological implications was not simplified, for example *duch*, *duśza*, *grzech*, *odkupienie*, *potępienie*, *prześląganie*, *ucisk*, *zbawienie*, "spirit", "soul", "sin", "redemption", "condemnation", "atonement", "oppression", "salvation", etc.

With a few terms, the translators consciously used more than one rendition, wanting to broaden the reader's understanding of the word. This was done for instance with Greek *parabole*, translated as *podobieństwo*, *przykład* and *porównanie*, "parable", "example" and "comparison"; and with Greek *sodzo*, rendered as *zbawić*, *ocalić* or *uzdrowić*, "save", "rescue" and "heal", respectively.

A translation for all

The present translation is the first one ever to be done within the Polish Evangelical circles. However, it is not, by any means, a one-denomination translation. On the contrary, it is addressed – as mentioned – to the entire society.

An ever-changing translation

The translators and publishers did not want to create a translation for generations to come. Rather, they were aiming to answer to the needs of the contemporary, ever-changing reality. Many study-aid elements of the present work are experimental in nature. Suffice to mention the detailed descriptions of variant readings or the multitude of cross-references. If the present edition of the New Covenant proves as successful as the previous ones, in the future we will use the suggestions expressed both in praise and critique.

Acknowledgements

It is only fitting that we should express our deepest gratitude to the people engaged in the project, although the most significant approval belongs to the reality yet to come.

We are grateful to all – *little* and *great* alike – for their professional, spiritual, and financial support. It would be difficult to name the hundreds of our supporters, so variously involved but equally important. With their consent, we would like to announce their names in a different capacity or a separate publication.

Piotr Zaremba
Evangelical Bible Institute

Ewangelia według św. Mateusza

Autor: Apostoł Mateusz.

Czas: Ok. 60 r. po Chr.

Miejsce: Antiochia (w Syrii).

Cel: Uzasadnienie, na podstawie Starego Przymierza, że Jezus z Nazaretu jest posłanym przez Boga Chrystusem i Królem.

Temat: Jezus z Nazaretu — Chrystus i Król.

Rodowód Jezusa

(Łk 3:23-38)

1 Rodowód Jezusa Chrystusa, syna Dawida,^a syna Abrahama.^b

2 Abraham był ojcem Izaaka,^a Izaak ojcem Jakuba,^b Jakub ojcem Judy^c oraz jego braci.^d **3** Juda był ojcem Faresa i Zary;^a ich matką była Tamar. Fares był ojcem Hesroma,^b Hesrom ojcem Arama. **4** Aram był ojcem Aminadaba, Aminadab ojcem Naassona, a Naasson ojcem Salmona. **5** Salmon był ojcem Boaza,^a matką zaś była Rachab.^b Boaz oraz Rut^c byli rodzicami Obeda, a Obed ojcem Jessaja.^d **6** Jessaj był ojcem Dawida,^a króla.^b Dawid był ojcem Salomona,^c a jego matką była żona Uriasza.^d **7** Salomon był ojcem Roboama, Roboam ojcem Abiasza, Abiasz ojcem Asafa. **8** Asaf był ojcem Jozafata, Jozafat ojcem Jorama, Joram ojcem Ozjasza. **9** Ozjasz był ojcem Joatama, Joatam ojcem Achaza, Achaz ojcem Ezechiasza. **10** Ezechiasz był ojcem Manassesza, Manasses ojcem Amosa, Amos ojcem Jozjasza.^a **11** Jozjasz był ojcem Jechoniasza^a i jego braci. Było to w czasie przesiedlenia do Babilonu.^b **12** A po przesiedleniu do Babilonu Jechoniaszowi urodził się Sattiel,^a który z kolei był ojcem Zorobabela.^b **13** Zorobabel był ojcem Abiuda, Abiud ojcem Eliakima, Eliakim ojcem Azora. **14** Azor był ojcem Sadoka, Sadok ojcem Achima, Achim ojcem Eliudza. **15** Eliud był ojcem Eleazara, Eleazar ojcem Mattana, Mattan ojcem Jakuba. **16** Jakub był ojcem Józefa,^a męża Marii, z której narodził się Jezus,^b nazywany Chrystusem.^c

^{1a}2Sm 7:12-14; 1Krn 17:11; Iz 11:1; Jr 23:5-6; Mt 9:27; ^bRdz 22:18; Ga 3:16

^{2a}Rdz 17:19; 21:3, 12; Rz 9:7-9; ^bRdz 25:23-26; Rz 9:10-13; ^cRdz 29:35; 49:8-10; 1Krn 5:2; Hbr 7:14; Obj 5:5; ^dRdz 35:22-26; 37:26; 44:14; 49:2-28; 50:24; 1Krn 5:2

^{3a}Rdz 38:6-30; 1Krn 2:4; ^bRt 4:18-22; 1Krn 2:5; 9-12 ^{5a}Rt 4:13, 17, 21; ^bJoz 2:1; 6:22-23, 25; Hbr 11:31; ^cRt 1:15-17; 2:11-12; 4:10-13; ^dRt 4:22; 1Krn 2:12; Iz 11:1, 10

^{6a}1Sm 16:1, 11-13; 17:12; Mt 1:1; Dz 13:22-23; ^b1Krn 29:1, 9, 29; Ps 89:21, 28; ^c2Sm 12:24-25; 1Krl 1:17, 33-35, 39; 1Krn 29:22-25; ^d2Sm 11:2-27; 1Krl 15:5

^{10a}1Krn 3:10-14 ^{11a}1Krn 3:15-16; Jr 22:28-30; ^b2Krl 24:14-17; 2Krn 36:10, 20; Jr 27:20

^{12a}1Krn 3:17; ^bEzd 3:2; 5:2; Ne 12:1; Ag 1:1; Za 4:7-10

^{16a}Mt 1:18; Łk 1:27; 2:4; ^bMt 1:21, 25; Łk 1:31-32, 34-35; ^cMt 16:16; 22:42;

J 1:41; 7:41-42; 20:31; Dz 2:36

^{18a}Łk 2:4-7; ^bŁk 1:27; 2:5;

^cŁk 1:35

^{19a}Łk 1:6; Łk 2:25;

^bPwt 22:20-21, 23-24; ^cPwt 24:1

17 Ogólnie więc biorąc, Abrahama od Dawida dzieli czternaście pokoleń; czasy Dawida od niewoli babilońskiej dzieli również czternaście pokoleń i tyle samo pokoleń przypada na czasy od uprowadzenia do Babilonu do narodzin Chrystusa.

Historia narodzenia Jezusa

18 Narodziny^a Jezusa Chrystusa zostały poprzedzone następującymi wydarzeniami. Jego matka Maria wyszła za Józefa,^b lecz zanim wspólnie zamieszkała, okazało się, że jest ona w ciąży za sprawą Ducha Świętego.^c **19** Jednak Józef, jej mąż, jako człowiek prawy,^a nie chciał jej zniesławić,^b dlatego zamierzał rozwieść się z nią bez rozgłosu.^c

20 Gdy rozważał taką możliwość, ukazał mu się we śnie^a anioł Pana^b i powiedział: Józefie, synu Dawida, nie bój się przyjąć Marii, twojej żony. To, że spodziewa się dziecka, sprawił Duch Święty.^c **21** Urodzi ona Syna i dasz Mu na imię Jezus,^a On bowiem wybawi^b swój lud z jego grzechów. **22** To wszystko stało się po to, by wypełniła się zapowiedź Pana^a przekazana za pośrednictwem proroka:

23 *Oto pocznie dziewczina.*

Urodzi ona syna^a

i nadadzą mu imię Emmanuel,^b
co znaczy: *Bóg z nami.^c*

^{20a}Rdz 20:6; Lb 12:6; 1Sm 3:10; Jb 33:14-15; Mt 2:12; ^bŁk 1:11, 26; Dz 5:19; 10:3; ^cMt 1:18

^{21a}Mt 1:25; Łk 1:31; 2:21; Dz 4:10, 12; Flp 2:9-10; 1Tm 2:5;

^bPs 130:8; Łk 2:11; J 3:17; Dz 5:31; 13:23; Rz 11:14; 1Tm 1:15; Tt 2:14

^{22a}Mt 2:15, 17, 23; 8:17; 13:35; 21:4; 26:54, 56; 27:9; Łk 4:21; 21:22;

24:44; J 13:18; 19:24, 28, 36

^{23a}Rdz 3:15; Ga 4:4; ^bIz 7:14; 8:8, 10; ^cMt 18:20; 28:20; J 1:14; 1Tm 3:16

24 Po obudzeniu się, Józef postanowił zrobić tak, jak mu polecił anioł Pana. Przyjął swoją żonę. **25** Nie współżył z nią jednak aż do narodzin Syna, któremu dał na imię Jezus.^a

Hołd mędrców

2 Gdy Jezus urodził się^a w Betlejem,^b w Judei, za rządów króla Heroda,^c do Jerozolimy przybyli mędrcy^d ze Wschodu. **2** Dowiadywali się oni: Gdzie jest ten nowo narodzony król Żydów?^a Bo zobaczyliśmy wschód Jego gwiazdy^b i przybyliśmy złożyć Mu hołd.^c **3** Gdy król Herod o tym usłyszał, przeraził się, a z nim cała Jerozolima. **4** Zgromadził zatem wszystkich arcykapłanów^a oraz znawców Prawa^b i zaczął ich wypytywać, gdzie miał się urodzić Chrystus. **5** W Betlejem Judzkim – odpowiedzieli^a – zgodnie ze słowami proroka:

6 *Ity, Betlejem, ziemio judzka, wcale nie jesteś ostatnie wśród księżycych miast Judy, bo z ciebie wyjdzie władca,^a który będzie pastwój lud^b Izraela.¹*

7 Wtedy Herod wezwał potajemnie mędrców i dokładnie wypytał o czas pojawienia się gwiazdy. **8** Następnie posłał ich do Betlejem z takimi słowami: Idźcie, odszukajcie to Dziecko, a gdy Je znajdziecie, donieście mi o tym, bo ja też chciałbym się tam udać i złożyć Mu hołd. **9** Po wysłuchaniu króla mędrcy ruszyli w drogę, a gwiazda,^a której wschód zauważyli, wytyczała im szlak, aż stanęła nad miejscem przebywania Dziecka. **10** Na widok gwiazdy w tym położeniu ogarnęła ich wielka radość. **11** Weszli zatem do domu, spotkali tam Dziecko wraz z Jego matką Marią, upadli przed Nim w pokłonie, a następnie wyjęli swe skarby. Złożyli Mu w darze^a złoto, kadzidło i mirrę.^b **12** Ostrzeżeni zaś we śnie,^a aby nie wracać do Heroda, wrócili w swoje strony inną drogą.

^{25a}Mt 1:21; Łk 2:21

Rozdział 2

^{1a}Łk 2:4-7;

^{b1}Sm 17:12; Rt 1:1;

Mt 2:5-6; ⁴Łk 1:5;

^dDn 2:48

^{2a}Jr 23:5; 30:9;

Za 9:9; Mt 27:11;

Łk 19:38; 23:38;

J 1:49; ^bLb

24:17; Obj 22:16;

⁴Mt 2:11; 4:10; Flp

2:10; Obj 19:10

^{4a}Ml 2:7; ^bEzd 7:6

^{5a}J 7:42

^{6a}Rdz 49:10;

¹Km 5:2; Mi 5:1;

²Sm 5:2; Iz 40:11;

Ez 34:15, 23; 37:24;

J 10:11; Hbr 13:20;

¹P 2:25; Obj 7:17

^{9a}Iz 60:3

^{11a}Ps 72:10, 15;

Iz 60:6; ^aWj 30:23;

Ps 45:8-9; J 19:39

^{12a}Mt 1:20; 2:13

^{13a}Mt 1:20; Dz 5:19

^{15a}Mt 1:22;

^bWj 4:22-23; Lb 24:8;

Oz 11:1

^{17a}Mt 4:14

^{18a}Jr 31:15

^{19a}Mt 2:13; Dz 5:19

^{20a}Wj 4:19

^{22a}Mt 2:12; Dz 18:9

^bMt 3:13; 4:15;

Łk 2:39; J 7:41, 52

^{23a}Mk 1:9; Łk 1:26;

J 1:45-46

Ucieczka do Egiptu

13 Po ich odejściu anioł Pana^a ukazał się we śnie Józefowi i polecił: Wstań, weź Dziecko oraz Jego matkę i uciekaj do Egiptu. Tam czekaj na dalsze polecenia. Herod bowiem będzie poszukiwał Dziecka, aby Je zgładzić. **14** Józef zatem wstał, spakował rzeczy Dziecka oraz Jego matki i pod osłoną nocy wyruszył do Egiptu. **15** Przebywał tam aż do śmierci Heroda, aby się wypełniło^a to, co zapowiedział Pan przez proroka:

Z Egiptu wezwałem mojego Syna.^b

Śmierć dzieci

16 Gdy Herod zorientował się, że mędrcy go zmylili, strasznie się rozgniewał. Następnie wydał rozkaz wymordowania w Betlejem i jego okolicach wszystkich chłopców poniżej drugiego roku życia. Ten wiek ustalili na podstawie rozmowy, którą wcześniej odbył z mędrcami. **17** Tak wypełniły się słowa^a proroka Jeremiasza:

18 *Usłyszano krzyk w Ramie, płacz i wielki lament. Rachel oplakuje swe dzieci, nie daje się pocieszyć, ponieważ ich już nie ma.^a*

Jezus Nazaretańczykiem

19 Gdy Herod umarł, anioł Pana znów ukazał się we śnie przebywającemu w Egipcie Józefowi.^a **20** Wstań! – polecił mu. – Weź Dziecko oraz Jego matkę i wracaj do ziemi izraelskiej. Ci, którzy czyhali na życie tego Dziecka, już nie żyją.^a **21** Józef spakował więc rzeczy Dziecka oraz Jego matki i ruszył w drogę powrotną. **22** Jednak zaniepokoiła go wieść, że w Judei, jako następcza Heroda, panuje jego syn Archelaos. To go zniechęciło do udania się w tamte strony. Ostrzeżony we śnie,^a odszedł w okolice Galilei,^b **23** gdzie osiedlił się w Nazarecie.^a W ten sposób wypełniły się zapowiedzi proroków, że Jezus będzie nazwany Nazaretańczykiem.

¹ Cytat zbliżony do BHS, BHQ i G.

Działalność Jana Chrzciciela

(Mk 1:1-8; Łk 3:1-9, 15-17; J 1:19-28)

3 Po pewnym czasie wystąpił Jan Chrzciciel.^a Głosił on na Pustyni Judzkiej: **2** Opamiętajcie się,^a gdyż Królestwo Niebios^b jest blisko. **3** Właśnie Jana dotyczą słowa proroka Izajasza:

Głos wołającego na pustkowiach:

*Przygotujcie drogę Pana,^a
prostujcie Jego ścieżki.^b*

4 Jan nosił ubranie z wielbłądziej sierści,^a opasywał się skórzanym pasem,^b a żywił szarańczą^c i miodem dzikich pszczół. **5** Schodzili się do niego mieszkańcy Jeruzolimy, całej Judei oraz okolic położonych nad Jordanem. **6** Tych, którzy otwarcie przyznawali się do swoich grzechów,^a Jan chrzczył w Jordanie.^b

7 A gdy zobaczył, że wielu faryzeuszów^a i saduceuszów^b przychodzi na chrzest, powiedział: Wy, pomioty żmij,^c czy ktoś wam doradził, aby uchodzić przed nadchodzącym gniewem?^d **8** Jeśli tak, to wydajcie owoc godny opamiętania.^a **9** Nie łudźcie się, że wam wystarczy mieć za ojca Abrahama.^a Mówię wam: Z tych kamieni^b Bóg może wzbudzić Abrahamowi^c dzieci. **10** Topór dotknął już korzeni. Każde drzewo, które nie rodzi dobrego owocu, zostanie wycięte^a i rzucone w ogień.^b **11** Ja, gdy chrzczę, zanurzam was w wodzie^a ze względu na opamiętanie.^b Za mną jednak idzie^c mocniejszy niż ja. Nie jestem godzien nosić Mu sandałów. On was będzie chrzczył, zanurzając w Duchu Świętym^d i ogniu.^e **12** W rękę trzymam sito.^a Dokładnie przesieje wszystko, co jest na Jego klepisku. Ziarno zbierze do spichrza,^b plewy natomiast spali w niegasnącym ogniu.^c

Chrzest Jezusa

(Mk 1:9-11; Łk 3:21-22; J 1:31-34)

13 W tym czasie z Galilei^a nad Jordan przybył do Jana Jezus. Chciał być przez niego ochrzczony. **14** Jan jednak próbował Go powstrzymać. To raczej ja powinienem być ochrzczony przez Ciebie – przekonywał – a Ty przychodzisz

Rozdział 3

¹Mt 9:14; 11:2-14; J 1:6-7; 10:40
²Jl 2:12; Iz 55:7;
Ez 33:11, 15; Mt 4:17;
Mk 1:15; Łk 15:10;
24:47; Dz 2:38;
19:4; 20:21; 26:20;
³Dn 2:44; 7:14;
Mt 4:17; 5:3, 10, 20;
7:21; 10:7; 11:11;
13:24; 25:1; Mk 1:15;
J 3:3, 5; Dz 1:3, 6
³Ml 3:1; Łk 1:76;
^bLz 40:3

⁴Za 13:4; ²Krl 1:8;

⁵Kpł 11:22

⁶Dz 19:18;

⁷Joz 3:15-17; 4:9

⁷Mt 16:1, 6, 12;

23:13, 15; ⁸Mt 22:23;

Dz 4:1; 5:17; 23:6-8;

⁹Mt 12:34; 23:33;

⁹Rz 1:18; 2:5; 5:9;

Ef 5:6; Kol 3:6;

1Ts 1:10; Obj 6:16-17

⁸Dz 26:20

⁹Jl 3:33, 39; Rz 9:7;

⁸Łk 19:40; ⁹Rz 4:16;

Ga 3:7, 29

¹⁰Mt 7:19; Łk 13:6-9;

J 15:2, 6; ¹⁰Mt 3:12

¹¹Jl 3:5; Dz 1:5;

⁸Dz 13:24; 19:4;

⁵J 1:15, 30; Dz 13:25;

⁴J 1:33; Dz 1:5, 24;

10:44-45; 11:15-16;

1Kor 12:13;

⁹Mt 3:10, 12; 25:41;

Obj 20:15

¹²Plz 41:16; Jr 15:7;

¹⁰Mt 13:30; Obj 14:15;

⁶Jb 20:26; Iz 34:8-10;

66:24; Mt 13:49-50;

Hbr 10:27; Obj 20:15

¹³Mt 2:22

¹⁵Mt 5:17-18

¹⁶Rdz 28:17;

Ez 1:1; J 1:51; Dz 7:56;

Obj 4:1; ¹⁵dz 6:34;

1Sm 16:13; Iz 11:2;

42:1; 61:1; Ez 11:5;

Dz 1:8

¹⁷Mt 17:5; Mk 9:7;

Łk 9:35; J 12:28;

2P 1:17; ¹⁰Mt 12:18

Rozdział 4

¹Hbr 2:18; 4:15;

¹Rdz 3:1-7; Obj 12:9;

20:10 ²Mt 9:15;

17:21; ¹⁰Wj 34:28;

Pwt 8:2; 1Krl 19:8;

¹⁰Mt 11:12; ³1Ts 3:5;

4:6; ¹⁰Mt 3:17; 4:6;

8:29; 14:33; 27:40;

43, 54; J 1:49; 20:31;

J 1:49; 20:31; Dz 9:20;

Rz 1:4

⁴Pwt 8:3; Jr 15:16;

J 4:34; 6:63; 2Tm 3:16

do mnie? **15** Lecz Jezus mu odpowiedział: Teraz ustąp. Uczynimy zadość wszelkiej sprawiedliwości.^a I Jan ustąpił. **16** A gdy Jezus został ochrzczony i wychodził z wody, otworzyło się nad Nim niebo.^a Wtedy zobaczył, jak Duch Boży, niczym gołębicą, zstępuje i na Nim spoczywa.^b **17** Rozległ się też głos z nieba:^a Oto mój ukochany Syn, źródło mojej radości.^b

Czas próby

(Mk 1:12-13; Łk 4:1-13)

4 Następnie Duch poprowadził Jezusa na wyżynne pustkowie, aby został poddany próbie^a przez diabła.^b **2** Jezus pościł^a tam czterdzieści dni i czterdzieści nocy^b i był już głodny.^c **3** Wtedy zbliżył się do Niego kusiciel^a i powiedział: Skoro jesteś Synem Boga,^b nakaż tym kamieniom, aby zamieniły się w chleb. **4** Jezus odpowiedział: Jest napisane: *Człowiekowi do życia potrzebny jest nie tylko chleb, ma on się też posilać każdym słowem pochodzącym z ust Boga.^a*

5 Wtedy diabeł zabrał Go ze sobą do świętego miasta^a i postawił na szczyście świątyni.^b **6** Skoro jesteś Synem Boga,^a skocz stąd w dół – namawiał. – Przecież napisano:

*On swym aniołom
poleci cię strzec
i będą cię nosić na rękach,
byś czasem swojej stopy
nie uraził o kamień.^{b1}*

7 Jezus mu odpowiedział: Napisano jednak także: *Nie będziesz wystawiał na próbę Pana, swego Boga.^a*

8 Potem znów diabeł zabrał Jezusa na bardzo wysoką górę. Pokazał Mu stamtąd wszystkie królestwa świata^a w całej ich okazałości **9** i zaproponował: Dam Ci to wszystko, jeśli tylko upadniesz przede mną i złożysz mi pokłon.^a

⁵Ne 11:1; Iz 52:1; Dn 9:24; Mt 27:53; Obj 11:2; 21:2, 10; 22:19;

¹⁰Mt 23:17; Łk 2:37

⁶Mt 4:3; 8:29; ¹⁰Ps 91:11-12

⁷Pwt 6:16; 1Kor 10:9

⁸J 12:31; 14:30; Obj 11:15 ⁹Obj 13:4

¹ Sparafrazowany cytat za G.